

**Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет
Факультет цифрових, освітніх та соціальних технологій
Кафедра соціогуманітарних технологій**

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»**

**ВПЛИВ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ НА ФОРМУВАННЯ ТА
РЕАЛІЗАЦІЮ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ**

спеціальність 232 «Соціальне забезпечення»
освітньо-професійна програма
«Управління в системі соціального забезпечення»

Виконала: здобувач вищої освіти
Групи СЗм-21
Пшигода Наталія Магдалена

Керівник:
К.філос.н., доцент
Сільвестрова Оксана Юріївна

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 2025 р.
Д.політ.н., професор
Гарант освітньої програми:
Малиновський Валентин Ярославович

Луцьк – 2025 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ	6
1.1. Візія та пріоритети формування державної соціальної політики в сучасних умовах	6
1.2. Принципи соціальної політики	12
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ	16
2.1. Суб'єкти формування та реалізації державної соціальної політики ..	16
2.2. Законодавчі основи формування та реалізації державної соціальної політики	20
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	25
3.1. Сучасні виклики та загрози як чинники впливу на формування та реалізацію державної соціальної політики	25
3.2. Підходи до забезпечення стійкості соціальної сфери в умовах війни	29
3.3. Напрями вдосконалення державної соціальної політики в умовах сучасних викликів	34
ВИСНОВКИ	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	43

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах глобалізаційних процесів, геополітичної нестабільності та соціально-економічних криз питання ефективності державної соціальної політики набуває особливої значущості. Сучасні виклики та загрози, зокрема війна, пандемії, енергетична та економічна невизначеність, змінюють соціальну структуру суспільства, створюють додаткові ризики для вразливих груп населення та підвищують потребу у системному підході до формування та реалізації соціальних заходів.

Формування державної соціальної політики в таких умовах потребує глибокого аналізу впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на соціальні стандарти, механізми соціального захисту та ефективність реалізації соціальних програм. Особливо актуальним є вивчення того, як кризові явища впливають на адаптаційні здатності системи соціального захисту, її стійкість і здатність своєчасно реагувати на нові соціальні потреби.

Крім того, дослідження сучасних загроз та викликів дозволяє визначити пріоритетні напрями модернізації соціальної політики, розробити рекомендації щодо підвищення її ефективності, а також оптимізувати ресурси для забезпечення соціальної справедливості та підтримки найуразливіших категорій населення. Таким чином, обрана тема має значну наукову та практичну цінність і відповідає потребам сучасного суспільства у розбудові стійкої та адаптивної системи соціального захисту.

Об'єктом дослідження є державна соціальна політика.

Предметом дослідження є вплив сучасних викликів і загроз на формування та реалізацію державної соціальної політики.

Мета роботи – проаналізувати вплив сучасних викликів і загроз на формування та реалізацію державної соціальної політики.

Мета роботи реалізовується у таких **завданнях**:

– розглянути теоретико-методологічні основи формування та реалізації державної соціальної політики;

- визначити візію, пріоритети та принципи формування державної соціальної політики в сучасних умовах;
- дати характеристику суб'єктів формування та реалізації державної соціальної політики;
- проаналізувати законодавчі основи формування та реалізації державної соціальної політики;
- визначити особливості формування та реалізації державної соціальної політики в умовах воєнного стану;
- охарактеризувати підходи до забезпечення стійкості соціальної сфери в умовах війни;
- окреслити сучасні виклики та загрози як чинники впливу на формування та реалізацію державної соціальної політики;
- визначити напрями вдосконалення державної соціальної політики в умовах сучасних викликів.

Методи дослідження. У роботі було використано *загальні теоретичні та емпіричні методи* дослідження, які дозволили здійснити аналіз особливостей формування та реалізації державної соціальної політики в сучасних умовах.

- методи аналізу і синтезу, на основі яких проаналізовано нормативно-правові основи формування та реалізації державної соціальної політики;
- гіпотетико-дедуктивний метод, що дозволив пояснити вплив викликів та загроз на формування та реалізацію державної соціальної політики;
- емпіричні методи, використання яких дало можливість прослідкувати шляхи формування та реалізації соціальної політики.

Джерелами інформаційної бази дослідження є законодавчі та нормативні документи, у яких закріплено принципи та напрями формування та реалізації державної соціальної політики, публікації вітчизняних дослідників, матеріали конференцій та інтернет-джерела.

Практичне значення роботи. Матеріали кваліфікаційної роботи можуть бути використані під час вивчення освітніх компонентів за ОПП «Управління в

системі соціального забезпечення», впроваджені у навчальні курси з державного управління, соціальної політики, соціальної роботи, публічного менеджменту.

Наукова новизна одержаних результатів. У кваліфікаційній роботі здійснено комплексну класифікацію сучасних викликів і загроз (воєнно-політичних, економічних, демографічних, екологічних, цифрових) та їхнього впливу на державну соціальну політику України. Показано, як сучасні загрози (збройна агресія, економічна нестабільність, демографічна криза) змінюють пріоритети держави – від пасивного соціального забезпечення до активної соціальної інтеграції й партнерства.

Апробація результатів та їх публікація. Основні результати дослідження кваліфікаційної роботи були представлені на конференції:

Пшигода Наталія Магдалена. Напрями вдосконалення державної соціальної політики в умовах сучасних викликів. *Програма X Всеукраїнської науково-практичної конференції «Придніпровські соціологічні читання»* (м. Дніпро, 4 грудня 2025 р.). URL: https://drive.google.com/file/d/1BEb3TWIXnLs_5vgiDRza4CAWxxjGH1Wj/view?usp=sharing

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Візія та пріоритети формування державної соціальної політики в сучасних умовах

Соціальна політика – це сукупність державних заходів, спрямованих на захист і підтримку громадян, особливо вразливих груп, збереження соціального добробуту, мінімізації соціальних ризиків.

Як зазначають Н. Коляда та І. Карпич, метою соціальної політики є створення «умов для формування, розвитку та оптимального функціонування соціальних відносин, всебічного розкриття, самореалізації творчого соціального потенціалу людини, особистості, її сутнісних сил, а також для задоволення людиною соціальних потреб та інтересів, освоєння соціальних цінностей, підтримання в суспільстві соціальної злагоди, стабільності та соціальної цілісності, самовідтворюючого, самодостатнього рівня соціодинаміки, соціального прогресу» [43, с. 9].

Під час воєнного стану до цього додаються особливі завдання: підтримка значної частини населення, яке опинилося у складних життєвих обставинах, (ВПО, цивільне населення, яке постраждало від бойових дій, особи з інвалідністю та ін.), забезпечення базових потреб населення в умовах руйнування інфраструктури і економічної кризи. Соціальна політика України в умовах повномасштабної війни формується як система, спрямована одночасно на захист людей, підтримку стійкості держави та відновлення соціальної єдності. Її візію можна окреслити такими ключовими складовими:

1. Людиноцентричність та пріоритет захисту життя і гідності. Соціальна політика орієнтується на абсолютну цінність людського життя, гідності та соціальної безпеки. Держава спрямовує ресурси насамперед на підтримку тих, хто зазнав найбільших втрат – військових, ветеранів, членів їхніх сімей, внутрішньо переміщених осіб, постраждалого мирного населення.

2. Стійкість і адаптивність соціальної системи. Візія передбачає розроблення соціальної політики, здатної працювати в умовах постійних ризиків: воєнних загроз, демографічних змін, економічної нестабільності. Соціальна система має бути гнучкою, цифровізованою та здатною швидко реагувати на нові виклики – від масового переміщення населення до втрати працездатності, бездомності, бідності, зростання психологічних проблем тощо [51, с.37].

3. Модернізація системи соціального захисту, яка полягає у переході від патерналістської моделі до активної соціальної політики, що передбачає перехід в системі «роздачі допомоги» до принципу «допомагаємо допомогти собі». Державна соціальна політика в Україні має патерналістський характер, що передбачає значну роль держави у забезпеченні соціального захисту та вирішенні проблем населення. Водночас, у рамках реалізації соціальної політики, все більшого значення набуває співпраця держави з громадськими організаціями та іншими недержавними структурами; цифровізація соціальних послуг; інтеграція баз даних для ефективного обліку й моніторингу.

4. Соціальна справедливість і солідарність. У центрі сучасної соціальної політики має бути принцип «ніхто не залишається забутим». Ресурси розподіляються з урахуванням ризиків, втрат та внеску у захист держави. Пріоритетними напрямками підтримки є підтримка категорій, з найвищим рівнем соціальної вразливості (військовослужбовці та члени їх сімей, ВПО, особи з інвалідністю та ін.). Так у суспільстві формується культура суспільної солідарності, взаємодопомоги та довіри між державою, громадянами й громадянським суспільством [1, с.33-34].

5. Збереження та відновлення людського потенціалу. Фокус зміщується на відновлення людського капіталу як основного ресурсу післявоєнного розвитку. Особливої уваги потребує системна підтримка осіб, які зазнали втрат або травм внаслідок повномасштабної війни. Візія включає перехід від простої допомоги до довгострокової реінтеграції – медичного, психологічного та соціального відновлення військових та цивільних; стимулювання зайнятості (підтримка

молоді, осіб з інвалідністю, ветеранів на ринку праці; перекваліфікація для осіб, які втратили роботу; підтримка ветеранів війни у поверненні до цивільного життя (програми перекваліфікації, програми підтримки та розвитку ветеранами власного бізнесу) [10, с.25-26].

6. Інклюзивність та гендерна рівність. Забезпечення рівного доступу до соціальних благ незалежно від фізичних, соціальних чи гендерних характеристик. Врахування ризиків та особливих потреб вразливих категорій (особи з інвалідністю, ВПО, безробітні та ін.), при розробці та реалізації соціальної політики сприятиме не тільки активізації їх потенціалу, але й сприятиме соціальній справедливості, згуртованості та рівності та соціальній згуртованості, буде гарантією того, що жоден член суспільства не опиниться наодинці зі своїми проблемами [1, с.34].

7. Європейська інтеграція та модернізація соціальної держави. Процес євроінтеграції України передбачає поліпшення системи соціального захисту населення та захисту прав працівників відповідно до європейських стандартів: гармонізація стандартів соціального захисту із законодавством ЄС, імплементація директив ЄС щодо захисту прав працівників; розширення практики соціального діалогу, впровадження моделі соціального діалогу між владою, бізнесом і профспілками; впровадження принципів соціальної якості та сталого розвитку; залучення фінансової та технічної допомоги з ЄС; адаптація системи соціального захисту до європейської моделі якості життя [5; 6].

8. Післявоєнне відновлення і соціальна згуртованість. Візія включає перехід від реагування до відновлення: повернення людей у громади, відбудова житла, інфраструктури; формування політики пам'яті, підтримка родин загиблих, робота з травматичним досвідом; зміцнення соціального капіталу, відновлення довіри до інститутів, підвищення громадянської участі; розширення ролі місцевих громад – підвищення спроможності територіальних громад у сфері надання соціальних послуг (в першу чергу – створення центрів надання соціальних послуг на місцях).

9. Сталий розвиток та відповідальне управління ресурсами. Соціальна політика має бути фінансово відповідальною, прозорою та довгостроково орієнтованою, мати стабільні джерела фінансування, базуватися на партнерстві з громадами, бізнесом, волонтерськими ініціативами та міжнародними організаціями.

Таким чином, візія соціальної політики України під час війни – це не лише захист і підтримка, але й стратегічне відновлення людського потенціалу, соціальної єдності та справедливості як фундаменту майбутньої сильної, демократичної та європейської держави. Українська соціальна політика у сьогоденнішньому контексті – це комплексна система, спрямована на забезпечення соціальних прав, економічної безпеки, справедливості, рівності та сталості, особливо в умовах війни, демографічної кризи та глобальних викликів.

В умовах війни державна соціальна політика України зосереджена на залученні міжнародної допомоги та підтримці переміщених суб'єктів господарювання, які створюють додаткові надходження до бюджету. Особливе місце у системі соціального захисту займають військовослужбовці та члени їхніх сімей. Соціальні гарантії для цієї категорії мають безумовний характер і не залежать від фінансових можливостей держави чи розміру доходів. Конституція України закріплює обов'язок держави забезпечувати їхній соціальний захист під час служби та після її завершення, що гарантує неприпустимість звуження обсягу цих прав банку [6].

Як зазначає В. Малиновський, формування державної соціальної політики має ґрунтуватися на ретельному науковому аналізі, що враховує соціально-економічні реалії країни. Необхідно бачити формування соціальної політики як цілісний і системний процес, а не як сукупність окремих заходів. Важливою є розробка ефективних інструментів та механізмів, які забезпечують реалізацію соціальної політики, враховуючи її цілі та завдання [16].

Як підкреслюють І. Приходько та Н. Шпортюк, формування та реалізація державної соціальної політики в умовах глобальних викликів потребує визначення основних цільових орієнтирів. Адже соціальна політика тісно

пов'язана з рівнем розвитку суспільства, історико-культурними, економічними та політичними умовами розвитку, ментальністю населення, а також із цілями та завданнями, які суспільство ставить перед собою у власному соціальному розвитку.

– Тому вказані автори визначають як основну тенденцію формування й реалізацію соціальної політики держави на трьох рівнях – державному, регіональному та муніципальному, а також наголошують на нерівномірності соціального розвитку областей, що посилилася в умовах війни. Вони виділили ключові проблеми формування державної соціальної політики в Україні в умовах глобальних викликів: втрата людського потенціалу; припинення діяльності малого та середнього бізнесу й закриття великих підприємств у зоні бойових дій; втрата податкових доходів та місцевих бюджетів; зниження та майже повна відсутність сприятливого інвестиційного клімату; загрози продовольчій та енергетичній безпеці України; зниження експорту продукції [24, с. 1127-1128].

Відповідно, основним стратегічним завданням держави є забезпечення належного функціонування механізмів, які ґрунтуються на ефективній взаємодії органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Крім того, потрібна розробка принципово нової моделі соціального захисту населення, зокрема щодо надання соціальної допомоги та виплат з урахуванням зустрічних зобов'язань громадян, пов'язаних з їхньою готовністю підвищувати свої доходи через зайнятість.

Виокремлено такі ключові цілі, досягнення яких у повному обсязі дозволить говорити про суттєві результати у підвищенні якості соціального захисту населення:

- своєчасний доступ українців до соціальних виплат;
- доступ до якісної та доступної медичної допомоги та лікування;
- підвищення ефективності системи соціального захисту та соціального обслуговування громадян;

– активізація політики зайнятості в умовах воєнного стану [24, с. 1127-1128].

Є. Бородін та Н. Сорокіна до основних завдань соціальної політики відносять «гарантування конституційних прав громадян на працю, соціальний захист, освіту, охорону здоров'я, культуру, житло; забезпечення ефективного розвитку соціальної сфери, соціального простору життєдіяльності; здійснення заходів щодо задоволення зростаючих матеріальних і духовних потреб членів суспільства; врегулювання процесів соціальної диференціації суспільства; підняття суспільного добробуту на рівень загальноприйнятих стандартів» [42, слайд 14].

М. Кальницька наголошує, що Україна має активніше використовувати досвід держав, які мають високі успіхи в соціальній сфері, зокрема, розвивати механізми колективно-договірного регулювання в усіх сферах соціальної системи [12, с.126].

Отже, першочерговим завданням реалізації соціальної політики, як підкреслює Н. Шпортюк, має бути зростання добробуту населення, «створення рівних стартових можливостей для всіх громадян країни. У цьому випадку потрібне активне втручання держави, вироблення ефективної соціальної політики, яка має бути спрямована на регулювання відносин основних елементів соціальної структури суспільства, на узгодження довгострокових інтересів соціальних груп як одна з одною, так і з суспільством загалом» [49, с.94].

Узагальнюючи проведений аналіз, слід зазначити, що державна соціальна політика є складним, багатокомпонентним явищем, функціонування якого забезпечується сукупністю спеціально уповноважених суб'єктів публічної влади. Їх діяльність спрямована на формування, нормативне закріплення та практичну реалізацію системи соціальних гарантій і механізмів соціального захисту населення. Особливого значення набуває чіткий розподіл компетенцій між органами державної влади та місцевого самоврядування, що сприяє підвищенню ефективності управління у соціальній сфері [17, с. 531].

1.2. Принципи соціальної політики

Принципи соціальної політики – це базові положення, що визначають напрями діяльності держави та інших суб'єктів у сфері соціального управління. Ці принципи є відображенням законів розвитку суспільних відносин та є основою для розробки соціальних програм і гарантування соціальних прав громадян [2].

Як зазначає Г. Журавльова, принцип соціальної держави полягає у пріоритеті людини як найвищої цінності та забезпеченні її соціального добробуту через соціально-орієнтовану політику та захист прав. Це означає, що держава не тільки гарантує базові права, а й активно реалізує програми з подолання соціальних ризиків та підтримки нужденних, що є проявом позитивної природи соціальної держави. На противагу «негативній» ролі держави, яка полягає в тому, щоб не втручатися, «позитивна» роль передбачає активне втручання для досягнення соціальної справедливості та покращення умов життя громадян [11, с. 45-46].

На думку В. Малиновського, соціальна політика є пріоритетною сферою діяльності сучасної держави, оскільки її ефективність істотно впливає на суспільні настрої та рівень громадянського спокою. Політичним керівництвом постійно ставиться складне завдання – забезпечити відповідність системи соціального забезпечення реальним потребам населення з урахуванням фінансово-економічних можливостей держави. У цьому контексті державна політика в соціальній сфері повинна ґрунтуватися на принципах взаємної відповідальності та співпраці між державою та громадянами.

Кожен громадянин зобов'язаний відповідально ставитися до власного добробуту, водночас держава покликана надавати допомогу тим, хто перебуває в складних життєвих обставинах і не здатен самотійно їх подолати. Саме така філософія має лежати в основі національної моделі соціальної політики. Популізм, надмірний патерналізм або, навпаки, ігнорування нагальних соціальних проблем можуть призвести до негативних наслідків для найменш захищених верств населення [18, с.18-19].

Отже, перед урядами завжди постає завдання досягнення балансу між обмеженими фінансовими ресурсами держави та зростаючими соціальними потребами населення. Мистецтво державного управління полягає в здатності в умовах кризових обставин оптимально реагувати на соціальні виклики та задовольняти соціальні запити громадян. Водночас необхідно враховувати стратегічні цілі, визначені на середньо- та довгострокову перспективу, а також міжнародні зобов'язання України. У цьому контексті політичне керівництво країни обирає відповідну модель державної соціальної політики – активну або пасивну – із застосуванням відповідних механізмів та інструментів її реалізації [18, с.18-19].

Як підкреслює В. Белоусов, у сучасній правовій, демократичній та соціальній державі оцінювання результативності соціальної політики здійснюється на основі низки базових критеріїв, що відображають її соціальну орієнтованість, справедливість та сталість.

1. Доступність. Соціальна політика вважається ефективною за умови забезпечення рівного доступу всіх громадян до соціальних послуг, допомоги, пільг та інших форм соціального забезпечення, незалежно від ознак, що можуть слугувати підставою для дискримінації. З огляду на це, інститути соціального захисту мають гарантувати безперешкодне отримання соціальних ресурсів усіма особами, які перебувають у стані соціальної вразливості.

2. Достатність. Достатність соціальних послуг, допомоги та пільг є провідним індикатором ефективності соціальної політики, оскільки вона відображає здатність держави забезпечувати об'єктивно необхідний рівень підтримки для подолання або мінімізації соціальних ризиків. Недотримання цього критерію призводить до формального характеру соціальної політики, соціально несправедливого чи нераціонального використання ресурсів.

3. Справедливість. Справедливість означає пропорційний розподіл соціальних ресурсів відповідно до рівня соціальних ризиків, із якими стикаються окремі групи населення. Зокрема, держава зобов'язана надавати пріоритетну підтримку групам із підвищеним рівнем соціальної вразливості (особи з

інвалідністю, малозабезпечені, соціально ізольовані тощо). Реалізація цього принципу сприяє зменшенню соціальної нерівності, послабленню соціальної напруги та утвердженню соціальної справедливості як основи соціальної безпеки.

4. Сталість. Сталий характер соціальної політики передбачає її довгострокову орієнтацію, що ґрунтується на стабільному ресурсному забезпеченні системи соціального захисту та врахуванні потреб як сучасного суспільства, так і майбутніх поколінь. Це включає економічну обґрунтованість стратегій, ефективне фінансове управління, створення надійних джерел фінансування соціальних програм і захист соціальної системи від зовнішніх економічних, демографічних та політичних ризиків.

5. Інклюзивність. Інклюзивність соціальної політики характеризує ступінь залучення різних соціальних груп, насамперед соціально вразливих, до процесів формування, ухвалення та реалізації соціально-політичних рішень. Такий підхід забезпечує врахування реальних і потенційних потреб, ризиків та позицій громадян щодо соціального захисту. Забезпечення інклюзивності гарантує неприпустимість соціальної ізоляції або маргіналізації будь-якої групи населення [51].

О. Коваль та Р. Власенко виділяють і аналізують зміст принципів соціальної політики:

1. Гуманізму та соціальної справедливості. Соціальна політика має ґрунтуватися на повазі до гідності людини та рівному доступі до можливостей для розвитку й гідного життя. Вона має підтримувати атмосферу взаємодопомоги та доброзичливості між людьми, зосереджуючись на допомозі тим, хто справді цього потребує. Соціальні гарантії повинні надаватись усім на засадах справедливості та з урахуванням трудового внеску.

2. Системності та комплексності. Соціальний захист має функціонувати як узгоджена система взаємопов'язаних елементів. Усі інструменти й програми повинні працювати цілісно та доповнювати один одного, утворюючи ефективну структуру підтримки населення.

3. Превентивності. Заходи соціального захисту мають бути спрямовані на раннє виявлення та усунення причин соціальних проблем. Це включає підтримку працевлаштування, розвиток соціального страхування, приватних послуг, поєднання платних і безкоштовних сервісів та забезпечення доходів не нижче прожиткового мінімуму. Такий підхід дозволяє зменшити ризики соціального неблагополуччя до їх загострення.

4. Адресності. Соціальна допомога має призначатися тим, хто реально перебуває у складних життєвих обставинах, з урахуванням індивідуальних потреб та чітких критеріїв. При визначенні права на підтримку мають враховувати рівень доходів, наявність засобів існування, здатність до самообслуговування та об'єктивні втрати чи ушкодження. Такий підхід запобігає утриманству та стимулює соціальну активність.

5. Адаптивності. Система соціального захисту повинна змінюватися відповідно до нових потреб і сприяти розвитку самостійності й ініціативи отримувачів. Вона має підтримувати здатність людей до самопомоги та використання власного потенціалу для подолання труднощів.

6. Багатосуб'єктності. Соціальний захист реалізується спільними зусиллями держави, громадських організацій, роботодавців, профспілок та фахівців соціальної сфери. Такий підхід забезпечує ширше охоплення потреб населення і підвищує ефективність підтримки [13, с.132-134].

Таким чином, вітчизняні дослідники окреслюють чітку дорожню карту для державної соціальної політики: надання адресної, соціально справедливої та інклюзивної підтримки громадянам, особливо в умовах війни.

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

2.1. Суб'єкти формування та реалізації державної соціальної політики

Державна соціальна політика як цілісна система управлінських, нормативних і організаційних рішень реалізується через діяльність широкого кола суб'єктів, кожен з яких виконує визначені функції, має власні повноваження та інструменти впливу. Суб'єкти формування державної соціальної політики – це інституції, які визначають цілі, принципи, стратегії та нормативно-правові засади соціальної сфери. Їх взаємодія визначає ефективність соціального розвитку держави, рівень соціального забезпечення та соціального захисту населення. Умовно суб'єктів можна поділити на державні, недержавні та міжнародні.

До державних суб'єктів державної соціальної політики належать Верховна Рада України, Президент, Кабінет Міністрів України, Міністерства (в першу чергу, Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України) та центральні органи виконавчої влади, [50, с.188].

Основним суб'єктом формування нормативно-правового підґрунтя соціальної політики є Верховна Рада України. Саме парламент визначає засади державної соціальної політики через ухвалення законів, ратифікацію міжнародних договорів, затвердження державного бюджету та контроль діяльності виконавчої влади. Його діяльність забезпечує створення інституційних механізмів соціального захисту, стандартів соціальних гарантій, державних програм [42, с. 136].

Президент формує стратегічні напрями соціального розвитку, має право законодавчої ініціативи та впливає на кадрове забезпечення ключових органів виконавчої влади. Як гарант Конституції, Президент забезпечує дотримання соціальних прав громадян, сприяє гармонізації соціальної політики з міжнародними стандартами та виступає суб'єктом політичного арбітражу у сфері соціальної безпеки.

Кабінет Міністрів України – вищий орган у системі органів виконавчої влади, «який здійснює виконавчу владу безпосередньо та через міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Раду міністрів АР Крим та місцеві державні адміністрації, спрямовує та координує роботу цих органів» [42, с. 136].

Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України Міністерство центральним органом виконавчої влади, яке формує та реалізує державну політику у сфері соціального захисту. Діяльність Міністерства спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України [33]. Міністерство «забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері соціальної політики, загальнообов'язкового державного соціального та пенсійного страхування, соціального захисту населення, волонтерської діяльності, з питань сім'ї та дітей, оздоровлення та відпочинку дітей, усиновлення та захисту прав дітей, запобігання та протидії домашньому насильству, торгівлі людьми, забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, надання соціальних послуг та проведення соціальної роботи тощо» [42, с. 137].

Центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується через Міністра соціальної політики України є Національна соціальна сервісна служба України та Пенсійний фонд України [42, с. 138]. Національна соціальна сервісна служба України – центральний орган виконавчої влади, «діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра соціальної політики, сім'ї та єдності і який реалізує державну політику у сфері соціального захисту населення, здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства під час надання соціальних послуг і соціальної підтримки та за дотриманням прав дітей» [21]. Її функціями є: «реалізація політики соціального захисту населення і захисту прав дітей; здійснення державного контролю під час надання соціальної підтримки та захисту прав дітей; методичне забезпечення та координація дій органів влади і органів місцевого самоврядування щодо забезпечення прав дітей,

проведення соціальної роботи, надання базових соціальних послуг і соціальної підтримки відповідно до потреб жителів територіальних громад» [42, с. 140].

Пенсійний фонд України – центральний орган виконавчої влади, до ключових завдань якого належать: «реалізація державної політики з питань пенсійного забезпечення та ведення обліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню; внесення пропозицій Міністрові соціальної політики щодо забезпечення формування державної політики із зазначених питань; виконання інших завдань, визначених законом» [42, с. 141].

Суб'єкти реалізації державної соціальної політики – це органи та установи, які безпосередньо виконують прийняті рішення і забезпечують надання соціальних послуг, допомог і гарантій. До них належать: місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування та їхні виконавчі структури, які організують соціальну роботу на територіальному рівні; державні та комунальні центри соціальних служб, територіальні центри соціального обслуговування, центри надання адміністративних послуг, служби у справах дітей, центри зайнятості, органи Пенсійного фонду; установи освіти, охорони здоров'я та реабілітації, які забезпечують відповідні види соціальної підтримки; а також недержавні структури – громадські організації, благодійні фонди, релігійні громади, що беруть участь у реалізації програм, наданні послуг і соціальному супроводі [18, с. 130].

Органи місцевого самоврядування забезпечують практичну реалізацію соціальної політики на локальному рівні. Вони відповідають за адресність соціальної підтримки, організацію соціальних послуг громадянам, розвиток соціальної інфраструктури та взаємодію з громадськими й волонтерськими організаціями.

У сучасних умовах трансформації державного управління, децентралізації та війни проти України роль недержавних суб'єктів у соціальній сфері істотно зростає. Недержавний сектор формує потужний ресурс для посилення державної соціальної політики, компенсує її обмеження та підвищує гнучкість системи

соціального захисту. Серед суб'єктів недержавного сектору можна виділити громадські організації, благодійні фонди, волонтерські спільноти, профспілки та організації роботодавців.

Громадський сектор виступає посередником між державою та громадянами, здійснює моніторинг соціальної політики, бере участь у виробленні нормативно-правових актів через експертні ради, адвокаційні кампанії та громадські консультації. Благодійні організації в сучасних умовах, особливо в період війни, забезпечують оперативне реагування на соціальні кризи, здійснюють гуманітарні програми, покривають ті потреби населення, які держава не встигає оперативно задовольняти.

Профспілки та організації роботодавців виражають інтереси працівників і роботодавців, беруть участь у тристоронньому соціальному діалозі, впливають на регулювання умов праці, соціальних гарантій, зайнятості, розробку колективних договорів та національних стратегій у сфері праці.

Недержавні організації виступають суб'єктами суспільного тиску, які ініціюють зміни законодавства, контролюють виконання державних зобов'язань і захищають права громадян. Рішучі дії громадськості, спрямовані на врахування її інтересів у формуванні та реалізації соціальної політики, є засобом привернення уваги органів державної влади до суспільних проблем, наголошенні на тому, що вони потребують першочергової уваги [18, с.133].

В умовах війни саме недержавний сектор часто забезпечує оперативну допомогу, яку держава не завжди здатна надати швидко (евакуація, гуманітарна підтримка, проживання внутрішньо переміщених осіб, забезпечення реабілітації ветеранів тощо).

В сучасних умовах недержавні суб'єкти перетворюються з допоміжних на повноцінних співтворців соціальної політики, які підсилюють державну систему, забезпечують її адаптивність у кризових умовах, формують інноваційні підходи до соціальної роботи, виступають джерелом ресурсів, експертизи та контролю, формують партнерську модель соціальної політики. У сучасній Україні

недержавний сектор є критично важливим елементом стійкості та модернізації системи соціального захисту населення, особливо в контексті війни та відбудови.

Важлива роль належить і міжнародним суб'єктам. Так, ООН та її міжнародні органи здійснюють експертний супровід реформ, надають фінансово-технічну допомогу, формують стандарти соціального захисту, а також сприяють підвищенню інституційної спроможності органів соціальної сфери. Разом з міжнародними партнерами Європейський союз підтримує розвиток соціальної політики України шляхом програм технічної допомоги, імплементації європейських соціальних стандартів, розвитку соціального діалогу та фінансування проєктів у сфері соціальних послуг, інклюзії, захисту дітей [6].

Міжнародні фінансові інституції (Світовий банк, МВФ) впливають на формування державної соціальної політики через рекомендації щодо реформ, підтримку проєктів модернізації соціальної інфраструктури, розвиток систем соціального захисту та ринків праці.

Таким чином, у державі сформовано та забезпечено функціонування розгалуженої системи суб'єктів, відповідальних за формування й реалізацію державної соціальної політики, які наділені чітко визначеними повноваженнями на загальнодержавному та місцевому рівнях. Як свідчить аналіз, ключову роль у процесі впровадження державної соціальної політики відіграють органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, що є закономірним з огляду на масштаб їх компетенцій і обсяги ресурсного забезпечення соціальної сфери.

2.2. Законодавчі основи формування та реалізації державної соціальної політики

Законодавчі основи формування та реалізації державної соціальної політики в Україні охоплюють широкий спектр нормативно-правових актів, що визначають принципи, напрями та механізми соціального захисту населення. Державна соціальна політика спрямована на забезпечення конституційних прав

громадян, створення умов для гідного життя, соціальної підтримки вразливих верств населення, а також забезпечення зайнятості та соціального розвитку.

Основними законодавчими актами, що регулюють соціальну сферу, є:

1. Конституція України, в якій закріплено основні соціальні права та свободи громадян, зокрема право на працю, освіту, охорону здоров'я, соціальний захист, житло та інші [15];

2. Закони України:

– Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», який регламентує правові, організаційні та фінансові засади системи соціального страхування. Встановлює види страхування (тимчасова втрата працездатності, безробіття, нещасний випадок, медичне страхування тощо), порядок формування страхових фондів та гарантії застрахованим особам у разі настання страхового випадку [30].

– Закон України «Про пенсійне забезпечення» Визначає механізми реалізації права громадян на пенсію за віком, по інвалідності, у разі втрати годувальника. Закон передбачає солідарну систему пенсійного забезпечення, умови призначення пенсій та джерела їх фінансування [37].

– Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» спрямований на підтримку сімей, чий середньомісячний дохід є нижчим за прожитковий мінімум. Регламентує умови призначення, порядок розрахунку розміру допомоги та критерії визначення малозабезпеченості [27].

– Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми». Він встановлює систему державних гарантій щодо матеріальної підтримки сімей у зв'язку з народженням і вихованням дітей. Охоплює такі види виплат: допомога при народженні дитини, по догляду за дитиною, одиноким матерям, усиновлювачам тощо [28].

– Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» закріплює правові засади соціальної підтримки осіб з інвалідністю. Визначає державні гарантії щодо освіти, працевлаштування, доступного

середовища, медичної та реабілітаційної допомоги, соціальних послуг і пілг [34].

– Закон України «Про охорону дитинства» комплексно регламентує права дитини та обов'язки держави щодо їх забезпечення. Визначає правові механізми захисту дітей, включаючи освіту, охорону здоров'я, соціальну підтримку, захист від насильства та експлуатації [35].

– Закон України «Про зайнятість населення» Визначає державну політику у сфері зайнятості, гарантії права на працю, механізми сприяння працевлаштуванню, регулювання ринку праці та запобігання безробіттю. Передбачає спеціальні програми підтримки для молоді, ветеранів, осіб з інвалідністю [31].

– Закон України «Про житловий фонд соціального призначення» спрямований на забезпечення житлом соціально вразливих категорій населення. Регулює створення, використання та управління житловим фондом, умови надання житла та порядок користування ним [29].

– Закон України «Про соціальні послуги» визначає правові засади надання соціальних послуг особам, які перебувають у складних життєвих обставинах. Регулює види послуг (догляд, підтримка, реабілітація), суб'єкти надання, стандарти якості та механізми фінансування [37].

– Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо реформування служби зайнятості, соціального страхування на випадок безробіття та сприяння продуктивній зайнятості населення». Документ передбачає впровадження нових програм підтримки бізнесу та працевлаштування, зокрема для осіб з інвалідністю, а також розширює можливості набуття статусу безробітного для громадян, які перебувають у районах бойових дій [25].

3. Кодекси України (зокрема, Кодекс законів про працю України). Кодекс законів про працю (КЗпП) регламентує трудові відносини, права та обов'язки працівників і роботодавців, умови праці, охорону праці, соціальні гарантії та

порядок вирішення трудових спорів. Інші кодекси (Сімейний, Житловий, Бюджетний тощо) також містять норми, що стосуються соціального захисту [14].

4. Укази Президента України, Накази та Постанови Кабінету Міністрів України, що регламентують конкретні механізми реалізації соціальної політики, визначають розміри соціальних виплат, порядок надання допомоги, регулюють діяльність державних органів у соціальній сфері.

– Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям». Постанова «закриває» один із ключових механізмів соціальної політики – призначення та виплата допомоги малозабезпеченим сім'ям відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям». Він регламентує умови отримання допомоги, склад сім'ї, критерії доходу, строки звернення та порядок виплат [33].

– Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам» регламентує механізм адресної допомоги на проживання для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), визначає порядок, форми звернення, умови виплати допомоги для цієї категорії населення [7].

– Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо спрощення порядку призначення та виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) або інвалідності деяких категорій осіб відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»» визначає механізми виплат одноразової грошової допомоги в разі загибелі або інвалідності осіб, причетних до захисту держави. Закон передбачає спрощення процедур звернення та виплати – зменшення бюрократичних перепон, прискорення отримання виплат [26].

– Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих категорій осіб» регулює соціальну підтримку ВПО та інших вразливих груп, механізми доступу до допомоги, участь органів соціального захисту [8].

– Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Методики обчислення середньомісячного сукупного доходу сім'ї для надання соціальних послуг» визначає методичні підходи до обчислення доходу сім'ї, що є важливою процедурною нормою для надання соціальних послуг [32].

Можна зробити висновок, що після повномасштабного вторгнення вітчизняне законодавство було досить оперативно адаптовано до нових викликів та реалій війни. Це дало можливість розширити мережу соціальних послуг, спростити процедури їх надання та скоротити часові рамки надання соціальних послуг [20, с. 214].

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1. Сучасні виклики та загрози як чинники впливу на формування та реалізацію державної соціальної політики

Глобальні трансформації зумовлюють суттєві зміни на формування та реалізацію соціальної політики. Якщо у 50-х – 80-х рр. ХХ ст. у соціальній політиці європейських країн переважала ідея «суспільства добробуту», серед цілей якої були боротьба з бідністю та хворобами, то з кін. ХХ – на поч. ХХІ ст. її акценти змінюються на формування та підтримку позитивних установок для повноцінної життєдіяльності людини у суспільстві – «сприяння освіті та професійному навчанню, формування активної життєвої позиції, участі громадян у соціальній та економічній діяльності, навичок здорового і повноцінного способу життя» [41]. Сучасні глобальні виклики мають детермінований характер, і щойно одна проблема вирішується, виникає інша, більш складна. Якщо держава не буде готова вчасно вирішити проблему, система суспільного розвитку може бути зруйнована [53].

На сьогодні основним викликом для українського суспільства, який визначає функціонування усіх без виключення сфер життя є війна росії проти України. Вона спричиняє не тільки прямі людські втрати, вимушене переміщення, руйнування інфраструктури й виробництва, диспропорції на ринку праці, але й радикально змінює пріоритети соціальної політики та її фінансові рамки [24].

Початок повномасштабної війни росії проти України у 2022 році спричинив глибоку соціально-економічну кризу, негативні наслідки якої позначилися на всіх сферах суспільного життя, набула не тільки регіонального, але й глобального характеру. Це цінова криза, що проявилася в різкому зростанні вартості продовольчих товарів, енергоресурсів та інших видів сировини; міграційна криза, пов'язана з масовим вимушеним переміщенням українських

громадян як за межі держави, так і всередині країни; торгівельна криза, зумовлена суттєвими порушеннями логістичних ланцюгів у регіональних і глобальних торговельних мережах; криза безпеки, яка поставила під загрозу стабільність військової, енергетичної та продовольчої сфер у світовому масштабі. Кожна з цих криз генерує значні соціальні ризики, особливо для найбільш вразливих груп населення, що обумовлює необхідність комплексного реагування на всіх рівнях управління [20].

За цих умов особливої актуальності набули питання реалізації ефективної державної соціальної політики, оскільки значна частина населення опинилася у стані підвищеної соціальної вразливості. До таких груп належать внутрішньо переміщені особи, ветерани війни, постраждалі від бойових дій, особи з інвалідністю, сім'ї з дітьми та малозабезпечені громадяни.

Тому, як підкреслює З. Бурик, у сучасних умовах соціальна політика має бути не лише інструментом підтримки населення, але й вагомим чинником збереження національної єдності, суспільної стабільності та довіри громадян до державних інституцій. Водночас нинішні виклики вимагають не лише оперативного реагування на кризові ситуації, а й стратегічного переосмислення підходів до формування та реалізації соціальної політики.

Післявоєнне відновлення держави має відбуватися з урахуванням принципів сталого розвитку, що передбачає інтеграцію соціальних, економічних та екологічних аспектів. Особливої ваги набуває імплементація Цілей сталого розвитку ООН, зокрема у напрямках подолання бідності, забезпечення інклюзивної та якісної освіти, гідної праці, соціального захисту та зменшення соціальної нерівності.

Відбудова країни після війни потребує не лише подолання нагальних гуманітарних проблем, а й розроблення довгострокової стратегії сталого розвитку, спрямованої на формування справедливого, інклюзивного та стійкого суспільства. У цьому контексті дослідження особливостей реалізації соціальної політики в умовах війни та визначення її ролі у процесі повоєнного відновлення з позицій сталого розвитку є надзвичайно важливим для вироблення ефективних

державних рішень, зміцнення соціальної згуртованості та підвищення відновлювального потенціалу держави [3, с. 40-43].

В час війни мають місце і суттєві демографічні зміни, такі як прискорене старіння населення, зниження народжуваності, міграція та відтік людського капіталу, що посилюють навантаження на системи пенсійного страхування, охорони здоров'я й довготривалого догляду [4, с. 46-48]. Ще одним відчутним демографічним наслідком війни стали міграційні процеси, які суттєво змінили демографічну структуру. Вимушене переміщення всередині країни та міграція за кордон молоді і працездатного населення значно послабили економічний потенціал України та становлять загрозу майбутньому розвитку країни. Тому, без виваженої державної політики, з належною підтримкою народжуваності, поліпшення умов життя, програм повернення біженців можна очікувати подальшого погіршення соціально-економічної ситуації [48].

Як наголошує М. Хорошев, такі демографічні процеси, як народжуваність, смертність, міграція і структура населення спричиняють довгострокові наслідки для соціально-економічного розвитку України. Зниження рівня народжуваності є прямим наслідком економічних втрат, погіршення умов життя населення, невизначеності майбутнього, стресу тощо. Економічна нестабільність, викликана війною, змушує багато сімей відкладати народження дітей, або обмежуватися 1-2 дитиною, що веде до поглиблення демографічної кризи, яка почалася ще до війни. Зростання смертності пов'язане не лише із процесами старіння населення держави, але є й прямим наслідком бойових дій (загибель військових та цивільного населення). Відповідно, для вирішення демографічних викликів, спричинених війною, слід застосовувати комплексний підхід, а також розробити ефективні стратегії для забезпечення соціальної й економічної стійкості України в умовах повоєнного відновлення. Такий підхід включає створення умов для повернення біженців, підтримку економічної активності, інвестиції у відновлення зруйнованих регіонів, а також розвиток соціальної політики, яка враховує нові демографічні реалії [48, с. 268-269].

Аналізуючи вплив війни та добробут населення, можна сказати, що в Україні відмічається посилення механізмів реалізації соціальної політики у воєнний час. Кризові ситуації змінюють очікування громадян від держави, зростає підтримка соціальної політики, солідарності, допомоги вразливим категоріям.

Тому сьогодні ми бачимо й певну переоцінку цілей і принципів соціальної політики: від «звичайного» перерозподілу – до пріоритету збереження людського потенціалу, підтримки зайнятості та життєстійкості. Українські дослідження наголошують на багаторівневій реалізації (державний/регіональний/муніципальний рівні) та нерівномірності розвитку регіонів, що вимагає різної інтенсивності інструментів. Викликами, як впливають на реалізацію соціальної політики, є й посилення адресності, створення цифрових реєстрів отримувачів, інтеграція податкових і соціальних даних для зниження помилок і шахрайства. У воєнних умовах фокус спрямований на безперервність виплат і медичних послуг [24, с. 1126-1127].

Вітчизняні дослідники, аналізуючи «вузли напруги» в соціально-економічній сфері, серед найбільш проблемних відзначають втрату людського потенціалу, закриття бізнесу в зонах бойових дій, падіння локальних бюджетів, погіршення інвестиційного клімату, загрозу продовольчій та енергетичній безпеці, спад експорту. Відповідно, стратегічним стає налагодження ефективної взаємодії центральної влади та місцевого самоврядування, а також оновлення моделі соціального захисту з урахуванням зустрічних зобов'язань громадян і стимулів до зайнятості [24, с. 1128-1129].

Під час війни пошкоджено та зруйновано інфраструктуру (житло, об'єкти соціальної сфери), знищуються робочі місця, змінюються доходи населення. Це змінює можливості та пріоритети в формуванні політики [9]. Маємо зменшення надходжень до бюджету через економічну активність, падіння виробництва, руйнування бізнесу [40].

Проте, як наголошує Г. Юник, Україна має ряд проблем у реалізації сучасної державної соціальної політики. Серед них – недостатній рівень соціального

захисту (наявні програми не забезпечують належну підтримку вразливих верств населення, зокрема пенсіонерів, дітей та людей з інвалідністю); неефективність програм допомоги через відсутність координації між різними програмами, що призводить до низької ефективності соціальних виплат та послуг; невідповідність політики об'єктивним закономірностям суспільного прогресу – соціальна політика не завжди відповідає вимогам об'єктивних закономірностей розвитку суспільства, що потребує перегляду її інструментарію. Тому стратегічними пріоритетами мають стати модернізація системи соціального захисту, підтримка доходів, забезпечення доступу до охорони здоров'я, а також розвиток демографічної та гендерної політики [50, с. 192-193].

3.2. Підходи до забезпечення стійкості соціальної сфери в умовах війни

Довгострокова перспектива реалізації державної соціальної політики України та забезпечення її стійкості ґрунтується на комплексному підході, який поєднує післявоєнне відновлення, розвиток людського капіталу, зменшення соціальної нерівності, реформування пенсійної системи та стимулювання зайнятості. Ключовими орієнтирами є соціальна справедливість, інклюзивність, адресність та стійкість соціальних програм. У контексті європейської інтеграції Україна формує нову модель соціальної політики, орієнтовану на високі стандарти якості життя та ефективне використання людського потенціалу.

Забезпечення стійкості соціальної сфери в умовах війни – це здатність держави, громад і соціальних інститутів зберігати, адаптувати й ефективно виконувати свої функції щодо захисту населення, навіть за умов воєнних руйнувань, втрати ресурсів, масових переміщень людей і психологічних травм. Інакше кажучи, це – спроможність соціальної системи не лише виживати, а й продовжувати допомагати людям, реагуючи на нові виклики та потреби. Це дозволяє зберігати соціальну стабільність, захищати вразливі групи та забезпечувати відновлення суспільства [46].

Стійкість соціальної сфери в умовах війни включає:

1. Безперервність надання базових соціальних послуг. Умови війни створюють надзвичайні виклики для системи соціального захисту: зростає запит на допомогу серед ветеранів, внутрішньо переміщених осіб (ВПО), сімей загиблих, осіб з інвалідністю, дітей та інших вразливих категорій. Забезпечення безперервності – це гарантія, що соціальні послуги, пільги, підтримка не припиняться внаслідок воєнних обставин, а будуть доступні навіть у кризових регіонах чи після зміни місця проживання [5, с.83]. Така підтримка включає регулярні виплати, пільги, соціальне забезпечення; надання допомоги при переселенні, втраті житла, інвалідності; підтримку дітей, сімей, ветеранів у вигляді соціального супроводу, медичної, психологічної, юридичної допомоги; системну роботу державних, комунальних та громадських служб, які працюють навіть під час бойових дій.

Безперервність соціальних послуг – це фундаментальна передумова соціальної стабільності під час війни. Без постійної підтримки соціально вразливих категорій ризики маргіналізації, бідності, соціальної зневіри зростають, що може призвести до глибших гуманітарних і соціальних криз. Тому держава має гарантувати мінімальні соціальні послуги навіть у надзвичайних умовах.

2. Адаптивність – здатність соціальної системи реагувати на змінні обставини – географічні, демографічні, безпекові, кадрові – та швидко змінювати формати надання допомоги. У час війни про адаптивність системи соціального захисту свідчать створення та розширення мережі мобільних бригад соціально-психологічної допомоги, медичних та гуманітарних служб; поширення онлайн-консультативних сервісів (соціальні, психологічні, юридичні); створення тимчасових центрів підтримки для ВПО у приймаючих громадах; спрощена або автоматизована подача заяв/документів для одержання допомоги; інтеграція різних форм підтримки – гуманітарної, фінансової, психологічної.

3. Інституційна гнучкість. Соціальна допомога в умовах війни потребує злагодженої взаємодії між державними, місцевими і недержавними структурами, волонтерськими та міжнародними організаціями. Інституційна гнучкість означає

координацію між Міністерствами, органами місцевого самоврядування, громадами, військовими адміністраціями, гуманітарними та громадськими організаціями; залучення волонтерів, недержавних організацій, донорів – як додаткових ресурсів; створення міжсекторальних команд (соціальні працівники, медики, психологи, юристи, волонтери) для надання комплексної допомоги; можливість швидкої адаптації ролей і відповідальності в умовах змін (переселення, бойові дії, демографічні виклики).

Інституційна гнучкість – критична умова, бо лише за умови ефективної координації та партнерства можна забезпечити широкий спектр допомоги: медичну, психологічну, соціальну, гуманітарну, реабілітаційну. Без цього можливі дублювання функцій, неефективне використання ресурсів, розриви у допомозі чи надмірне навантаження на одні структури.

4. Фінансова стійкість – здатність системи соціального захисту забезпечувати необхідні ресурси (фінансові, матеріальні, людські) незалежно від криз, зменшеному бюджету чи економічних коливань. В умовах війни особливо важливо фінансування соціальної сфери має здійснюватися не лише за кошти державного бюджету, а й через широке залучення міжнародної гуманітарної допомоги, грантів, донорських програм, через партнерство з бізнесом та соціальне підприємництво, волонтерські фонди та громадські ініціативи.

Фінансова стійкість – це гарантія довгострокової стабільності соціальної підтримки. Тому лише комбінований підхід – держава + громада + міжнародна допомога + бізнес – може забезпечити стабільну підтримку під час і після війни.

5. Кадрова спроможність – підтримка соціальних працівників, підвищення їхньої кваліфікації, психологічна допомога персоналу. Соціальні працівники, психологи, реабілітологи – на передовій підтримки вразливих груп: ветеранів, ВПО, постраждалих внаслідок бойових дій. В умовах війни вони стикаються з додатковим навантаженням: великою кількістю звернень, травмованими людьми, складністю випадків, нестачею ресурсів, емоційним вигоранням. Забезпечити кадрову спроможність – значить не тільки мати достатню кількість

кваліфікованих фахівців, а й надавати їм психологічну підтримку, супервізію, умови безпеки.

Кадрова спроможність – це ключ до ефективності соціальних програм, особливо в умовах підвищеного навантаження, невизначеності, небезпеки.

6. Цифрова трансформація – забезпечення доступу до послуг через електронні платформи. Цифровізація – це не просто модернізація, а радикальна зміна підходів до надання соціальних послуг: швидкий доступ, прозорість, зручність, зменшення бюрократії, охоплення широкого кола людей. В умовах війни цифрові сервіси мають виняткове значення, адже доступ до отримання допомоги може бути утруднений через переміщення, безпеку, знищену інфраструктуру тощо. Серед реалізованих заходів із цифрової трансформації системи соціального захисту можна відзначити:

- створення електронних реєстрів одержувачів послуг. Так, для ведення реєстрів та баз даних соціальної сфери створена Єдина інформаційна система соціальної сфери (ЄІССС), а Соціальний веб-портал електронних послуг надає онлайн-доступ до соціальних послуг [22; 44; 45].

- створення платформ для навчання та соціально-психологічної допомоги. Серед найбільш відомих – програма ментального здоров'я «Ти як?», створена за ініціативи Першої леді Олени Зеленської [47]. Програма працює з використанням доказових технік самопомоги, верифікованими рекомендаціями від професіоналів, гарячими лініями і сервісами онлайн- та офлайн психологічної допомоги. Платформа соціальної освіти розроблена для навчання фахівців соціальної сфери [21]. Також працюють спеціалізовані платформи, такі як «Розкажи мені» – мультиформатна платформа психологічної підтримки [39], SafeWomenHUB – онлайн-платформа для надання невідкладної та комплексної психологічної та соціально-правової допомоги жінкам та дівчатам, які постраждали внаслідок війни в Україні [52].

Цифрова трансформація – один із найефективніших інструментів для забезпечення стійкості соціальної сфери в кризових умовах. Вона підвищує

гнучкість, доступність і ефективність, що особливо важливо під час війни та для повоєнної відбудови.

7. Соціальна згуртованість – розвиток довіри в суспільстві, підтримка солідарності та взаємодопомоги. Війна створює не тільки економічні та матеріальні проблеми – але й травму, страх, втрату, розпад соціальних зв'язків. Соціальна згуртованість – це здатність суспільства підтримувати своїх членів, бути солідарним, реагувати на потреби, допомагати, інтегрувати. Це означає:

- підтримку та розвиток волонтерських ініціатив, посилення навичок взаємодопомоги, зростання ролі громадських організацій у наданні допомоги;
- психологічну підтримку, організацію роботи груп підтримки та психосоціальних програм;
- активізацію громадянської участі, благодійності, донорських ініціатив;
- створення відчуття спільності, підтримки, довіри – між ВПО, ветеранами, місцевими жителями.

Соціальна згуртованість і солідарність – критичний ресурс виживання й відновлення суспільства у воєнний час. Без довіри, взаємодопомоги та активної позиції громадськості навіть найкращі політики соціального захисту можуть не спрацювати. Відновлення країни – це не лише інфраструктура, а й відновлення соціальних зв'язків, почуття спільності, підтримки і спільної відповідальності.

Чутливість соціальної політики до соціальних ризиків і потреб у забезпеченні соціальної безпеки виступає ключовим критерієм її ефективності. Ефективна соціальна політика сучасної України передбачає готовність держави запобігати виникненню соціальних ризиків або, у разі неможливості їх уникнення, мінімізувати їх негативні наслідки. Це забезпечується завчасним і комплексним впливом на соціальні умови, спрямованим на формування безпечного соціального середовища для громадян [1, с.34].

Таким чином, стійка соціальна сфера – це запорука соціальної безпеки держави, психологічної соціального добробуту та життєстійкості, збереження людського потенціалу в умовах воєнних викликів та повоєнного відновлення.

3.3. Напрями вдосконалення державної соціальної політики в умовах сучасних викликів

Виклики сьогодення перед соціальною політикою вимагають і специфічних підходів до її реалізації, пошуку невідкладних та ефективних стратегій, спрямованих на забезпечення соціальної стабільності, безпеки, добробуту й мінімізації ризиків для населення [19].

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується масштабними трансформаціями, значною турбулентністю соціально-економічних процесів та впливом багатовимірних кризових факторів, серед яких провідне місце посідає повномасштабна війна. Ці обставини створюють потребу в переосмисленні підходів до формування й реалізації державної соціальної політики, оскільки традиційні моделі підтримки населення вже не забезпечують належного рівня соціальної безпеки, адаптації та стійкості громадян. Війна спричинила суттєве збільшення кількості громадян, які перебувають у складних життєвих обставинах: внутрішньо переміщені особи, родини військовослужбовців, люди, які втратили житло, робочі місця або членів сімей, особи з травмами та інвалідністю внаслідок бойових дій. Такий рівень соціальної вразливості потребує нових інструментів підтримки — адаптивних, мобільних, адресних, комплексних.

Також Україна стикається зі стрімким скороченням населення, старінням, міграційними втратами та зниженням народжуваності. У таких умовах питання відновлення людського потенціалу, забезпечення зайнятості, підтримки сімей із дітьми, розвитку соціальних послуг для літніх людей виходять на стратегічний рівень. Тому одним із завдань соціальної політики є модернізація та цифровізація системи соціальних послуг.

Сфера соціальної роботи потребує переходу від переважно грошових виплат до розвитку сучасної мережі соціальних сервісів, орієнтованих на профілактику, реабілітацію, ресоціалізацію та повернення людей до активного суспільного життя. Адже військові травми, посттравматичні стресові розлади, складні

життєві обставини, ізоляція та бідність – це проблеми, що неможливо вирішити лише фінансовою підтримкою.

Впровадження електронних реєстрів, цифрових кабінетів отримувачів послуг, автоматизація призначення соціальних виплат та аналітика потреб населення створюють потенціал для підвищення ефективності політики. Однак цифровізація вимагає зміни управлінських підходів, підготовки кадрів та захисту персональних даних.

Оскільки одним із напрямів зовнішньої політики України є входження до Європейського союзу, то в процесі євроінтеграції Україна має гармонізувати свою соціальну політику із загальноєвропейськими принципами: недискримінації, інклюзії, соціальної справедливості, рівного доступу до послуг, децентралізації соціальних сервісів. Це потребує оновлення нормативної бази, механізмів фінансування та розвитку професійних стандартів соціальної роботи.

Реформа децентралізації із передачею повноважень із центру на рівень громад відкрила можливості для розвитку локальних систем соціальної підтримки, однак водночас виявила нерівність ресурсів, професійних спроможностей і доступності послуг. Тому державна політика повинна забезпечити збалансованість розвитку громад, підтримку кадрового потенціалу та стандартизацію соціальних послуг.

Соціальна політика має виконувати не лише функцію підтримки, але й сприяти розвитку соціальної стійкості – здатності людей і спільнот долати кризи, адаптуватися та відновлюватися. Для цього потрібні інноваційні програми, міжвідомча співпраця, розвиток партнерства із громадським сектором і міжнародними організаціями [3, с.37].

Можна прослідкувати безпосередній зв'язок між сучасними викликами та необхідністю адаптації державної соціальної політики в Україні.

1. Програми підтримки ветеранів та учасників бойових дій – держава реалізує низку заходів соціального захисту для ветеранів, включно з психологічною реабілітацією, медичним обслуговуванням, наданням житла та

фінансових виплат. Ці програми є критично важливими для інтеграції ветеранів у мирне життя та стабілізації соціального середовища.

2. Соціальна допомога внутрішньо переміщеним особам – створення централізованих платформ для виплати соціальних допомог, забезпечення житлом та доступом до освіти та медичних послуг. Актуальність цього напрямку зумовлена масовими переміщеннями населення внаслідок бойових дій.

3. Підтримка сімей та дітей у кризових умовах – державні програми адресної допомоги родинам, що втратили годувальників або перебувають у зоні ризику, а також забезпечення психологічної підтримки та соціальної інтеграції дітей.

4. Реформа системи соціальних послуг – запровадження інноваційних моделей надання соціальних послуг, розвиток електронних платформ для доступу до соціальної допомоги, а також посилення ролі місцевого самоврядування у реалізації соціальної політики.

Напрями вдосконалення державної соціальної політики в сучасних українських реаліях:

1. Посилення системи соціального захисту населення. У період війни першочерговим завданням є забезпечення безперебійних соціальних виплат і підтримки найбільш вразливих категорій населення – внутрішньо переміщених осіб, осіб з інвалідністю, пенсіонерів, багатодітних сімей. Після війни слід актуальними залишатимуться чітка адресність допомоги, підвищення ефективності соціальних програм і зменшення залежності громадян від державної підтримки через стимулювання зайнятості [48].

2. Розвиток цифрової соціальної інфраструктури. Цифровізація соціальної сфери сприятиме прозорості виплат, скороченню бюрократії та зручному доступу громадян до послуг. Підтримка внутрішньо переміщених осіб і відновлення трудового потенціалу. Держава має створити умови для розміщення та інтеграції переміщених осіб у нових громадах, забезпечити доступ до житла, працевлаштування, перекваліфікації. У післявоєнний період варто зосередитися

на поверненні кваліфікованих кадрів з-за кордону та стимулюванні малого і середнього бізнесу [3, с.41].

3. Реформування пенсійної системи. Підвищення пенсійних виплат має супроводжуватися подальшим розвитком накопичувальної системи, зокрема, її третього етапу, та удосконаленням механізмів індексації. Після війни важливо забезпечити стабільність Пенсійного фонду та залучити інвестиційні ресурси в його розвиток.

4. Розвиток партнерства держави, бізнесу та громадянського суспільства. Ефективна соціальна політика потребує співпраці державних інституцій із приватним сектором і громадськими організаціями. Підтримка волонтерського руху, соціального підприємництва та благодійних ініціатив є ключовою умовою сталого соціального відновлення.

5. Гармонізація соціальної політики з європейськими стандартами. Поступове наближення до принципів соціальної політики ЄС – рівність можливостей, інклюзія, недискримінація, гендерна рівність, гідні умови праці – сприятиме формуванню сучасної європейської моделі соціальної держави в Україні. Формування сучасної системи соціального захисту в Україні має засновуватися на ключових принципах Європейського Союзу. Зокрема, держава має зосередити зусилля на підвищенні пенсійних виплат, удосконаленні соціальної сфери через цифровізацію, на підтримці малозабезпечених верств населення та забезпеченні рівних можливостей участі всіх громадян у суспільному житті. Така модель соціальної політики сприятиме підвищенню рівня соціального захисту й якості життя, протидії демографічним викликам, скороченню рівня бідності, зміцненню соціальної єдності, подоланню проявів дискримінації та підвищенню суспільної довіри до державної влади [5].

6. Підвищення рівня соціальної згуртованості та довіри до влади. В умовах війни і після неї важливо зміцнювати соціальну єдність, формувати відчуття безпеки, взаємопідтримки й справедливості. Це забезпечить стійкість суспільства до кризових явищ і підтримає процес національного відновлення.

7. Залучення міжнародної підтримки. В умовах війни державна соціальна політика орієнтована на залучення міжнародної допомоги для підтримки соціальної сфери та з метою недопущення припинення виплат вразливим категоріям.

Модернізація соціальної політики буде актуальним викликом і в повоєнний час. Повоєнна відбудова потребуватиме не лише відновлення інфраструктури та економіки, а й створення стійких механізмів соціального захисту для всіх категорій населення, особливо для ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, сімей, що зазнали втрат, та дітей, які постраждали внаслідок війни. Інтеграція сучасних технологій, розвиток електронних платформ для доступу до соціальних послуг, а також активна участь місцевого самоврядування та громадських організацій дозволяють підвищити ефективність державних програм і забезпечити адресну допомогу тим, хто її найбільше потребує. Перспективним напрямом є також адаптація міжнародного досвіду у сфері соціального захисту, що дозволить розробити інноваційні моделі підтримки населення та створити систему, здатну ефективно реагувати на нові виклики і загрози.

Подальше вдосконалення державної соціальної політики потребує не лише оновлення законодавчої бази, але й формування дієвих організаційно-правових механізмів, які б забезпечували належне виконання покладених функцій. Важливо також забезпечити належний рівень ресурсного, кадрового та фінансового забезпечення діяльності відповідних суб'єктів. Ефективність державної соціальної політики значною мірою залежить від узгодженості дій усіх учасників її формування та реалізації, а також від здатності держави адаптувати соціальну систему до змін соціально-економічного середовища [17, с. 531].

Вдосконалення державної соціальної політики є не просто потребою, а критичним елементом збереження соціальної стабільності й розвитку держави. Сучасні виклики вимагають від України формування гнучкої, адресної, інтегрованої й гуманістичної системи соціального захисту, яка здатна реагувати

на кризи та водночас забезпечувати довгостроковий розвиток людського потенціалу, соціальну справедливість і стійкість суспільства.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було досягнуто поставлену мету та виконано всі основні завдання.

1. Розглянуто теоретико-методологічні основи формування та реалізації державної соціальної політики. Визначено, що державна соціальна політика є системою цілей, принципів, механізмів та інструментів, спрямованих на забезпечення гідного рівня життя населення, соціальної справедливості, захисту прав людини та розвитку людського потенціалу. Методологічною базою дослідження виступають принципи системності, соціальної справедливості, субсидіарності, партнерства держави, громадянського суспільства і бізнесу.

2. Визначено візію та пріоритети формування державної соціальної політики в сучасних умовах. Візія сучасної соціальної політики полягає у побудові ефективної, гнучкої та інклюзивної системи соціального захисту, орієнтованої на людину. Основними пріоритетами є адресність допомоги, цифровізація соціальних послуг, забезпечення соціальної справедливості, підтримка зайнятості, інтеграція вразливих груп, розвиток соціальних сервісів та партнерства.

3. Проаналізовано законодавчі основи формування та реалізації державної соціальної політики. Встановлено, що законодавче поле України у сфері соціального захисту є досить розгалуженим і включає Конституцію України, Бюджетний кодекс, закони «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «Про соціальні послуги» та інші нормативно-правові акти. Водночас існує потреба у їх систематизації, оновленні та приведенні у відповідність до європейських стандартів.

4. Визначено особливості формування та реалізації державної соціальної політики в умовах воєнного стану. З'ясовано, що війна спричинила суттєву трансформацію соціальної політики – її фокус змістився у напрямі забезпечення соціальної безпеки, підтримки внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, сімей

загиблих, відновлення трудового потенціалу, психологічної та гуманітарної допомоги. Соціальні інститути виконують не лише функцію захисту, але й забезпечують стійкість суспільства.

5. Охарактеризовано підходи до забезпечення стійкості соціальної сфери в умовах війни. До ключових підходів належать: децентралізація соціальних послуг, цифровізація, розвиток партнерства між державою, громадськими організаціями та міжнародними фондами, розширення адресної допомоги, посилення соціального діалогу та прозорості у розподілі ресурсів. Особлива увага приділяється формуванню соціальної резильєнтності – здатності системи адаптуватися до криз.

6. Окреслено сучасні виклики та загрози як чинники впливу на формування та реалізацію державної соціальної політики. До основних викликів належать: воєнна агресія та її соціальні наслідки, економічна нестабільність, зростання бідності, демографічні зміни, внутрішня та зовнішня міграція, цифрова нерівність, енергетична та екологічна криза. Ці фактори вимагають від держави гнучких, антикризових і превентивних рішень у сфері соціального управління.

7. Визначено напрями вдосконалення державної соціальної політики в умовах сучасних викликів. Основними напрямками є:

- запровадження нових моделей адресної допомоги та соціального страхування;
- посилення міжвідомчої координації та цифрової інтеграції даних;
- розвиток людського капіталу й підтримка зайнятості;
- підвищення ефективності соціальних видатків і боротьба з нецільовим використанням коштів;
- впровадження європейських стандартів соціальної політики;
- розширення партнерства між державою, громадським сектором і бізнесом.

8. У роботі наголошено, що забезпечення стійкості соціальної сфери в умовах війни – це багатокомпонентна задача, яка включає:

- підтримку безперервності базових соціальних послуг;

- адаптивність форм надання допомоги;
- інституційну гнучкість і партнерство держави, громад, волонтерів;
- фінансову стабільність та диверсифікацію джерел;
- кадрову спроможність та підтримку соціальних працівників;
- цифрову трансформацію;
- розвиток соціальної солідарності, довіри, взаємодопомоги;
- науковий підхід та моніторинг ефективності.

В умовах війни й після неї саме така багаторівнева, гнучка, адаптивна і системна соціальна політика може забезпечити підтримку найуразливіших, сприяти реінтеграції, зменшити соціальні ризики, зміцнити суспільство та сприяти його відновленню.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що державна соціальна політика України нині перебуває у стані трансформації під впливом безпрецедентних викликів. Її подальший розвиток має базуватись на принципах гнучкості, інклюзивності, прозорості та орієнтації на людину. Стійкість соціальної сфери – це запорука національної безпеки, соціальної стабільності й відновлення країни в післявоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белоусов В.Д. Критерії ефективності соціальної політики як гарантії соціальної безпеки України. *Дніпровський науковий часопис публічного управління психології права*. 2023. № 6 С. 31–35. DOI: <http://dx.doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.6.4>. (дата звернення 14.09.2025)
2. Бондаренко С. М., Бугас Н. В. Соціальна політика держави як основа забезпечення соціального розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 2. DOI: [10.32702/2307-2156-2021.2.40](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2021.2.40) (дата звернення 14.09.2025)
3. Бурик З. Сучасні виклики реалізації соціальної політики в умовах війни та післявоєнного відновлення та в контексті сталого розвитку. *Аспекти публічного управління*. 2025. № 13(2). С. 33-43. <https://doi.org/10.15421/152518> (дата звернення 14.09.2025)
4. Гладун О., Курило І., Шушпанов Д., Аксьонова С., Позняк О. Концептуальні засади дослідження демографічної резильєнтності українського суспільства. *Демографія та соціальна економіка – Demography and Social Economy*. 2024. №4 (58). С 45–64. <https://doi.org/10.15407/dse2024.04.045> (дата звернення 14.09.2025)
5. Грень Т.Я. Особливості реалізації політики соціального захисту територій в умовах війни. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. № 6. Том 33 (72). С.80-84. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2022.6/13> (дата звернення 14.09.2025)
6. Гуменюк Т. І. Соціальна політика України в умовах воєнного стану: рівень підтримки державами ЄС. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право*. Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2023. Вип. 16 (28). С. 64-70. DOI: <https://doi.org/10.33098/2078-6670.2023.16.28.64-70> (дата звернення 14.09.2025)

7. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. № 332 Дата оновлення 23.09.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/332-2022-%D0%BF> (дата звернення 14.09.2025)

8. Деякі питання соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих категорій осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.01.2024 р. № 94 Дата оновлення 28.03.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/94-2024-%D0%BF> (дата звернення 14.09.2025)

9. Дослідження періоду повномасштабної війни: 2022-23рр. Соціальна політика. *Національний інститут стратегічних досліджень*: веб-сайт. 22.05.2024. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/doslidzhennya-periodu-povnomasshtabnoyi-viyny-2022-23rr-sotsialna?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 15.09.2025)

10. Жук, О., Сільвестрова, О., Гапончук О. Соціальні виклики в сучасному українському суспільстві в умовах воєнного стану та в повоєнний період.. *Ввічливість. Humanitas*, 2022. № 4. С. 22-29. URL: <http://journals.vnu.volyn.ua/index.php/humanitas/article/view/752/693> (дата звернення 14.09.2025)

11. Журавльова Г. С. Принцип соціальної держави та природа позитивної дискримінації. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету : серія: Право*. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2017. Т. 1. Вип. 44. С. 43-47. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/33895> (дата звернення 15.09.2025)

12. Кальницька М. Priorities of the state policy's improvement of the social system of Ukraine. *Сталий розвиток економіки*. 2017. № 3(36). С 125-129. URL: <https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/252> (дата звернення 15.09.2025)

13. Коваль О.П., Власенко Р.В. Нова соціальна політика як шлях до відновлення людського капіталу. *Український соціум*. 2023. № 3(86). С. 126-136. DOI: <https://doi.org/10.15407/socium2023.03.126> (дата звернення 15.09.2025)

14. Кодекс законів про працю від 23.07.1996 р. № 322-08. Дата оновлення: 12.10.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення 16.09.2025)

15. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР зі змінами від 01.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 16.09.2025)

16. Малиновський В. Я. *Наукові засади процесу формування державної соціальної політики. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. пр.* 2023. Вип. 1(159). С.17-22. DOI: <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2023-1-3> (дата звернення 31.08.2025)

17. Медяник В. А. Поняття державної соціальної політики: адміністративно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2020. № 3. С. 528-531. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-3/128> (дата звернення 16.08.2025)

18. Медяник В. А. Суб'єкти формування та реалізації державної соціальної політики: адміністративно-правовий аспект. *Юридичний вісник.* Одеса : Гельветика. 2021. № 3. С. 128-133. URL: <https://hdl.handle.net/11300/18891> (дата звернення 16.08.2025)

19. Павлова О. Особливості соціальної політики в умовах воєнного стану в Україні. *Науково-теоретичний альманах Грани.* 2023. 26(6). С. 122-126. DOI: <https://doi.org/10.15421/1723139> (дата звернення 29.09.2025)

20. Панов І. В. Правове регулювання надання соціальних послуг в умовах надзвичайного та воєнного стану. *Актуальні проблеми права: теорія і практика.* 2023. № 2 (46). С. 203-214. DOI: <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2023-46-2-203-214> (дата звернення 31.08.2025)

21. Платформа соціальної освіти. *Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України:* офіційний веб-сайт. URL: <https://socialacademy.gov.ua/> (дата звернення 24.10.2025)

22. Положення про Єдину інформаційну систему соціальної сфери : Постанова Кабінету Міністрів України від 14 квіт. 2021 р. № 404. URL :

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/404-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення 24.10.2025)

23. Положення про національну соціальну сервісну службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.08.2020 № 783. Дата оновлення: 15.11.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/783-2020-%D0%BF> (дата звернення 14.09.2025)

24. Приходько І. П., Шпортюк Н. Л. Формування та реалізація державної соціальної політики в умовах глобальних викликів. *Public Administration and Regional Development*. 2022. № 18. С. 1122-1140. URL: <https://dspace.dsau.dp.ua/handle/123456789/7809> (дата звернення 15.09.2025)

25. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо реформування служби зайнятості, соціального страхування на випадок безробіття та сприяння продуктивній зайнятості населення: Закон України від 21.09.2022 р. № 2622-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2622-20#Text> (дата звернення 16.09.2025)

26. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо спрощення порядку призначення та виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) або інвалідності деяких категорій осіб відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2024 р. № 1090 Дата оновлення 24.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1090-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення 16.09.2025)

27. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992 р. № 2811-XII. Дата оновлення: 12.09.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text> (дата звернення 16.09.2025)

28. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» спрямований на підтримку сімей, чий середньомісячний дохід є нижчим за прожитковий мінімум: Закон України від 01.06.2000 р. № 1768-III. Дата оновлення: 12.09.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text> (дата звернення 15.09.2025)

29. Про житловий фонд соціального призначення: Закон України від 12.01.2006 р. № 3334-IV. Дата оновлення: 21.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3334-15/page/paran100#n100> (дата звернення 16.09.2025)

30. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23.09.1999 р. № 1105-XIV. Дата оновлення: 08.05.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text> (дата звернення 14.09.2025)

31. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення 14.09.2025)

32. Про затвердження Методики обчислення середньомісячного сукупного доходу сім'ї для надання соціальних послуг: Наказ Міністерства соціальної політики України від 17.05.2022 р. № 150. Дата оновлення 24.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0639-22> (дата звернення 16.09.2025)

33. Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям: Постанова Кабінету Міністрів України № 250 від 24.02.2003 р. Дата оновлення 01.07.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/250-2003-%D0%BF> (дата звернення 16.09.2025)

34. Про нас. *Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України*: офіційний веб-сайт. URL: <https://www.msp.gov.ua/about/pro-nas> (дата звернення 14.09.2025)

35. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991 р. № 875-XII. Дата оновлення: 21.07.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text> (дата звернення 16.09.2025)

36. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2002 р. № 2402-III. Дата оновлення: 06.07.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#n377> (дата звернення 16.09.2025)

37. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05.11.1991 р. № 1788-XII. Дата оновлення: 14.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12#Text> (дата звернення 16.09.2025)

38. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. Дата оновлення: 27.09.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення 16.09.2025)

39. Розкажи мені: веб-сайт. URL: <https://tellme.com.ua/> (дата звернення 24.10.2025)

40. Сивульська Н. М., Славкова А. А. Соціальний бюджет України: основні тенденції останніх років та реалії під час війни [Електронний ресурс]. *Економіка та суспільство : електр. наук. фах. вид.* / Міністерство освіти і науки України, Мукачівський державний університет. Мукачево, 2024. Вип. 59. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3520/3449> (дата звернення 15.09.2025)

41. Сільвестрова О. Ю., Майборода О. Л., Жук О. М. Глобальні ризики як виклики сучасній соціальній роботи. *Економічні науки: зб. наук. пр. Луцького національного технічного університету. Серія «Регіональна економіка»*. Випуск 18 (71). Луцьк : ІВВ Луцького НТУ. 2021. С. 158-168. URL: http://e-region.lutsk-ntu.com.ua/index.php/ekonomichni_nauky/issue/view/4/5 (дата звернення 24.10.2025)

42. Соціальна політика: навчальний наочний посібник / Є.І. Бородін, Н.Г. Сорокіна; М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». Електрон. дані. Дніпро : НТУ «ДП», 2023. 327 слайди. URL: https://palsg.nmu.org.ua/ua/literature/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0_%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0_%20%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BD%D0%B0%D0%BE%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf (дата звернення 24.10.2025)

43. Соціальна політика : навч. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; уклад. Наталія Коляда, Ірина Карпич. Вид. 4-е доповн. та переробл. Умань : ВПЦ «Візаві», 2024. 192 с.

44. Соціальний веб-портал електронних послуг: *Міністерство соціальної політики України*: офіційний веб-сайт. URL: <https://soc.gov.ua/welcome> (дата звернення 24.10.2025)

45. Стратегія цифрової трансформації соціальної сфери : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовт. 2020 р. №1353-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1353-2020-%D1%80#Text> (дата звернення 24.10.2025)

46. Урба С. Державна політика соціального захисту населення в системі економічної безпеки України. *Економіка та суспільство*. 2023. Випуск № 53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-37> (дата звернення 24.10.2025)

47. Ти як? Всеукраїнська програма ментального здоров'я. *Ти як?* : веб сайт. URL: <https://howareu.com/https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/404-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення 24.10.2025)

48. Хорошев М. І. Зміни демографічної ситуації в Україні під час війни та їх вплив на соціальну політику. *Бізнес Інформ*. 2024. № 8. С. 259-269. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001540994>. (дата звернення 15.09.2025)

49. Шпортюк Н. Л. Пріоритетні напрями державної соціальної політики та перспективи її подальшого розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*: науково-практичний журнал. 2023. № 2. С.93-98. URL: <https://dspace.dsau.dp.ua/bitstream/123456789/8015/1/1.2%20%D0%a8%D0%bf%D0%be%D1%80%D1%82%D1%8e%D0%ba%20%D0%9d.%D0%9b..pdf> (дата звернення 29.09.2025)

50. Юник, І. Г. Реалізація сучасної державної соціальної політики в Україні: основні проблеми та стратегічні пріоритети. *Право та державне управління* : зб. наук. пр. Класич. приват. ун-т, Запоріж. торг.-пром. палата. Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2023. № 2. С. 187-195. DOI: <https://doi.org/10.32840/pdu.2023.2.27> (дата звернення 24.10.2025)

51. Byelousov Volodymyr. Ensuring social security in modern Ukraine: political and legal aspect. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2024. № 5. С. 35-40. DOI: <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2024.5.6> (дата звернення 14.09.2025)

52. SafeWomenHUB Online Platform. *HealthRight*: веб-сайт. URL: <https://www.healthright.org.ua/en/proekti/safewomenhub/> (дата звернення 24.10.2025)

53. Valerii Morgun, Nataliia Didyk, Oksana Zhuk, Oksana Silvestrova and Tetiana Koretska. Mechanisms of Managing Social Development in the Conditions of War in Ukraine. *Review of Economics and Finance*. 2023, vol.21. Pages 1466-1471 DOI: <https://doi.org/10.55365/1923.x2023.21.161> (дата звернення 24.10.2025)

АНОТАЦІЯ

Пшигода Наталія Магдалена. Вплив сучасних викликів і загроз на формування та реалізацію державної соціальної політики. Рукопис.

Кваліфікаційна робота магістра за освітньо-професійною програмою «Соціальне забезпечення» спеціальності 232 Соціальне забезпечення. Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2025.

Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

У роботі досліджено вплив сучасних загроз і викликів на формування та реалізацію державної соціальної політики. Визначено візію та пріоритети формування державної соціальної політики в сучасних умовах.

Проаналізовано особливості формування та реалізації державної соціальної політики в умовах воєнного стану, підкреслено зміну її фокусу у напрямі забезпечення соціальної безпеки, підтримки внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, сімей загиблих, відновлення трудового потенціалу, психологічної та гуманітарної допомоги.

Окреслено сучасні виклики та загрози як чинники впливу на формування та реалізацію державної соціальної політики. Серед них: воєнна агресія та її соціальні наслідки, економічна нестабільність, зростання бідності, демографічні зміни, внутрішня та зовнішня міграція тощо. Ці фактори вимагають від держави гнучких, антикризових і превентивних рішень у сфері соціального управління.

Визначено напрями вдосконалення державної соціальної політики в умовах сучасних викликів підтримку безперервності базових соціальних послуг; адаптивність форм надання допомоги; інституційну гнучкість і партнерство держави, громад, волонтерів; кадрову спроможність та підтримку соціальних працівників; цифрову трансформацію та ін.

Ключові слова: соціальні виклики та загрози, державна соціальна політика, соціальний захист.

SUMMARY

Pshyhoda Natalia Magdalena. The impact of modern challenges and threats on the formation and implementation of state social policy. Manuscript.

Master's qualification work of the EPP «Management in the Social Welfare System» specialty 232 Social Welfare. Lutsk National Technical University. Lutsk, 2025.

Master's qualification work consists of an introduction, three chapters, conclusions and a list of sources used.

The paper examines the impact of modern threats and challenges on the formation and implementation of state social policy. The vision and priorities of the formation of state social policy in modern conditions are determined.

The features of the formation and implementation of state social policy in martial law are analyzed, emphasizing the change in its focus towards ensuring social security, supporting internally displaced persons, veterans, families of the deceased, restoring labor potential, psychological and humanitarian assistance.

Modern challenges and threats are outlined as factors influencing the formation and implementation of state social policy. Among them: military aggression and its social consequences, economic instability, increasing poverty, demographic changes, internal and external migration, etc. These factors require the state to adopt flexible, anti-crisis and preventive solutions in the field of social management.

The directions for improving state social policy in the context of modern challenges are determined: supporting the continuity of basic social services; adaptability of forms of assistance; institutional flexibility and partnership of the state, communities, volunteers; human resource capacity and support for social workers; digital transformation, etc.

Keywords: social challenges and threats, state social policy, social protection.